

การพัฒนาประสิทธิผลการบริหารกิจการคณะสงฆ์ Development of the Effectiveness of the Sangha Administration

พระครูสาครธรรมประสิทธิ์

Phrakhrusakhonthammaphrasit

วิทยาลัยทองสุข

Thongsook College

E-mail: ntawan@hotmail.com

วันที่รับบทความ (Received) : 8 พฤศจิกายน 2563

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 5 เมษายน 2564

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 6 เมษายน 2564

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาประสิทธิผลของการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของคณะสงฆ์เป็นกรณีศึกษาวัดในเขตจังหวัดสมุทรสาคร 6 ด้าน โดยเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างพระสังฆาธิการจำนวน 385 รูป ผลการวิจัยพบว่าพระสังฆาธิการส่วนใหญ่มี อายุ 41–50 ปี มีพรรษา 21–30 พรรษา จบปริญญาตรีหรือเทียบเท่า จบมัธยมศึกษาชั้นเอกและไม่มีวุฒิทางเปรียญธรรม ประสิทธิผลของการบริหารกิจการคณะสงฆ์พบว่าอยู่ในระดับมากในทุกด้าน ได้แก่ ด้านงานสาธารณูปการ ด้านงานการปกครอง ด้านงานศึกษาสงเคราะห์ ด้านงานศาสนศึกษา ด้านงานเผยแผ่ศาสนาธรรมและด้านงานสาธารณสงเคราะห์

ผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ สรุปว่า ปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดประสิทธิผลของการบริหารกิจการคณะสงฆ์ มากที่สุดโดยลำดับได้แก่ ภาวะผู้นำของเจ้าอาวาส($\hat{Y} = 0.374X_1 + 0.491X_2$) ค่า R Square = 0.805 คุณภาพการบริหาร ($\hat{Y} = 0.742X_1 + 0.325X_2 - 0.453X_3$) ค่า R Square = 0.793 และการมีส่วนร่วมสนับสนุน($\hat{Y} = 0.245X_1 - 0.120X_2 - 0.255X_3$)ค่า R Square = 0.716ตามลำดับ โดยมีสมการพยากรณ์ $\hat{Y} = 0.429X_1 + 0.421X_2 + 0.418X_3$ ค่า R Square = 0.761

การวิจัยนี้ได้ค้นพบทฤษฎีสำคัญที่ส่งผลให้เกิดประสิทธิผลการบริหารกิจการคณะสงฆ์คือทฤษฎีภาวะผู้นำ ทฤษฎีการบริหารและทฤษฎีการมีส่วนร่วมและได้สะท้อนให้เห็นว่าวัดยังมีการบริหารงานตามทฤษฎีองค์การในระบบปิดเพราะประสิทธิผลของการบริหารกิจการคณะสงฆ์ยังขึ้นอยู่กับภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสเป็นหลักจึงควรที่จะเปิดการบริหารกิจการวัดให้มีผู้มีส่วนร่วมสนับสนุนจากสภาพแวดล้อมภายนอกตามทฤษฎีองค์การระบบเปิดให้มากยิ่งขึ้นและมีการปรับโครงสร้างการแบ่งงานของการบริหารวัดให้มีรองเจ้าอาวาสหรือผู้ช่วยเจ้าอาวาสผู้รับผิดชอบในด้านต่างๆและมีคณะสงฆ์ปฏิบัติหน้าที่รองรับในแต่ละด้านอย่างเป็นระบบตามหลักการจัดองค์การที่ยึดหลักกฎหมายและเหตุผล

คำสำคัญ : การพัฒนาประสิทธิผล, การบริหารกิจการคณะสงฆ์, หลักการจัดองค์การ

ABSTRACT

This research has the objective of studying the Development of the Effectiveness of the Sangha Administration, a case study of temples in the area of Samutsakorn province on 6 aspects, collecting data from a sample population of 385 Buddhist abbots. Research

findings found that the majority of abbots are aged between 41-50 years, having experienced 21-30 Buddhist Lent periods, with Bachelor's degree or equivalent, completed advanced level Dharma studies, and without Buddhist theological qualifications. Effectiveness in the administration of ecclesiastical affairs was found to be at a high level in every aspect, namely construction/renovation, administration, social welfare education, religious education, religious propagation, and public assistance.

Results of multiple regression analysis concluded that factors leading to the effectiveness in the administration of ecclesiastical affairs, accordingly ranked from the highest are as follows: the abbot's leadership ($\hat{Y} = 0.374X_1 + 0.491X_2$ R Square = 0.805), quality of administration ($\hat{Y} = 0.742X_1 + 0.325X_2 - 0.453X_3$ R Square = 0.793, and supportive participation ($\hat{Y} = 0.245X_1 - 0.120X_2 - 0.255X_3$ R Square = 0.716), whereby the predicting equation is $\hat{Y} = 0.429X_1 + 0.421X_2 + 0.418X_3$, R Square value = 0.761.

The research discovered important theories which brings about effective administration of ecclesiastical affairs, namely leadership theory, management theory, and participation theory; and also reflected that temples are still managed in accordance with the closed system organizational theory, since the effectiveness in the administration of ecclesiastical affairs continues to depend mainly on the abbot's leadership. Hence the administration of ecclesiastical affairs should be increasingly opened up for participation from the external environment, in accordance with the open system organizational theory, and the temple's administrative work should be restructured so that various responsibilities are delegated to the deputy abbot and the assistant abbot, with the Sangha committee systematically carrying out duties in support of each and every aspect, in line with organizational principles based on legal and rationality.

Keywords : Development of Effectiveness, the Sangha Administration, organizational principles

1. บทนำ

วัดเป็นหน่วยงานปกครองและเป็นหน่วยงานดำเนินกิจการคณะสงฆ์รวมถึงกิจของพระศาสนาที่สำคัญที่สุด และเป็นฐานที่สำคัญยิ่งของคณะสงฆ์และยังเป็นรากฐานสำคัญของพระพุทธศาสนา เป็นองค์กรหลักในการปกครองคณะสงฆ์ หลักเกณฑ์และวิธีการต่างๆ ตามบทบัญญัติเกี่ยวกับวัด มหาเถรสมาคมซึ่งเป็นองค์กรปกครองคณะสงฆ์สูงสุดได้มีบทบัญญัติตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ไว้ว่า วัดมีฐานะเป็นนิติบุคคลตามความในมาตรา 31 วรรคสอง และมาตรา 19 แห่งราชบัญญัติคณะสงฆ์ (พรบ.คณะสงฆ์ พ.ศ. 2535) วัดจึงได้รับความคุ้มครองจากบทบัญญัติตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และกฎหมายอื่นๆรองรับ วัดทุกวัดในทั่วอาณาจักรไทยย่อมมีสิทธิและหน้าที่ตามบทกฎหมายดังเช่นบุคคลธรรมดาเว้นแต่สิทธิและหน้าที่ ในบางประการจะทำเองไม่ได้วัดจึงต้องมีผู้แทน เพื่อใช้สิทธิและหน้าที่หรือการแสดงเจตนา ที่ต้องการกระทำตามความเหมาะสมดังเช่นบทบัญญัติในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ มาตรา 31 วรรคสาม ว่า “เจ้าอาวาสเป็นผู้แทนของวัดในกิจการทั่วไป” ดังนั้น เจ้าอาวาสเป็นทั้งผู้ปกครองวัดตามมาตรา 36 มีอำนาจตามมาตรา 37 และมาตรา 38 และเป็นผู้แทนวัดตามมาตรา 31 วรรคสาม ทั้งมีฐานะเป็นเจ้าพนักงานตามความในประมวลกฎหมายอาญา

ตามความในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์มาตรา 55 และไวยาวัจกรเป็นเจ้าพนักงานโดยตำแหน่งที่ให้การสนับสนุนตามความในประมวลกฎหมายอาญา เพราะเหตุนี้ตำแหน่งเจ้าอาวาสจึงเป็นตำแหน่งที่สำคัญเป็นอย่างยิ่งในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ให้เป็นไปด้วยดี

ความสำคัญของวัดมีต่อสังคมตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เนื่องจากประเทศไทยมีประชาชนจำนวนมากนับถือพระพุทธศาสนาและที่สำคัญประชาชนส่วนใหญ่ระดับชั้นผู้ปกครองนับถือพระพุทธศาสนา จนกลายเป็นศาสนาประจำชาติ และส่งผลให้เกิดเป็นเป็นรากฐานทางวัฒนธรรมในทุกด้านของสังคมไทยวัดจึงเป็นสถาบันที่มีความสำคัญต่อประชาชนและวัดยังเป็นองค์กรหลักทางพระพุทธศาสนา กล่าวคือ วัดเป็นที่พำนักอาศัยศึกษาเล่าเรียนและปฏิบัติตามพระธรรมวินัยเพื่อเป็นศาสนทายาทในการสืบสานอายุพระพุทธศาสนาของพระภิกษุสามเณรต่อไปและเมื่อพิจารณาในทางสังคมจากอดีตที่ผ่านมาแล้วจะพบว่าวัดในพระพุทธศาสนามีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของคนไทย หรือวิถีชีวิตในชุมชนและสังคมไทยเป็นอย่างมาก วัดเป็นสถานที่พำนักอาศัยเป็นเป็นที่ให้คำแนะนำทางจิตใจเป็นที่ให้คำปรึกษาปัญหาต่างๆ พระสงฆ์จะเป็นผู้นำท้องถิ่นในการร่วมมือพัฒนาชุมชน วัดจะเป็นศูนย์รวมของชุมชนและเป็นสถานที่ในการประกอบพิธีกรรมต่างๆตามประเพณีทางพระพุทธศาสนา วัดเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนในชุมชนที่ช่วยให้เกิดความรัก ความสามัคคี ความสงบเรียบร้อย และการประพฤติที่ดีทำให้มีศีลธรรมในสังคม ที่สำคัญวัดมีส่วนในการควบคุมพฤติกรรมทางสังคมไม่ว่าจะเป็นด้านกายภาพและหลักของการใช้ชีวิตเพื่อใช้ในการดำเนินชีวิตในแต่ละวันส่วนนี้จึงทำให้เกิดการเคารพนับถือพระพุทธศาสนาไปสู่ทุกชนชั้นของสังคมอย่างกว้างขวาง พระราชวรมณี (2530, หน้า 71-72) จึงกล่าวได้ว่า พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติของคนไทยมาช้านานมีความสัมพันธ์กับคนไทยอย่างแน่นแฟ้นพระพุทธศาสนาจึงนับได้ว่าเป็นศาสนาที่สำคัญสำหรับสังคมไทยเป็นอย่างมาก เพราะวิถีชีวิตของชาวไทยเริ่มตั้งแต่เกิดจนตาย ล้วนมีพฤติกรรมที่ได้รับอิทธิพลหรือมีผลมาจากหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา นับตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยเป็นราชธานี สังคมไทยได้นับถือพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติติดต่อกันมายาวนานจนถึงปัจจุบันนี้เป็นระยะเวลาถึง 700 กว่าปี สิ่งที่เห็นได้ในสังคมไทยในปัจจุบันจึงเต็มไปด้วยสิ่งที่เป็นสัญลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาที่มีจำนวนมากมาย เช่น วัด โบสถ์ วิหาร ศาลาการเปรียญ พระปรางค์เจดีย์ ศาลาบำเพ็ญกุศล พระพุทธรูป พระภิกษุสงฆ์ เป็นต้น (จำนง ทองประเสริฐ, 2532, หน้า 29) สอดคล้องกับความเห็นของ ทินพันธุ์ นาคะตะ (2543, หน้า 15) ว่าคนไทยเกือบทั้งประเทศนับถือพระพุทธศาสนาโดยมีวัดเป็นศูนย์กลางในการศึกษาอบรมศีลธรรม เผยแผ่ศาสนา รวมทั้งด้านสาธารณสุข เศรษฐกิจ การสมาคม วัดเป็นที่ให้คำปรึกษาปัญหา เป็นสถาบันที่ช่วยแก้ไขปัญหาด้านครอบครัวทางสังคมและชุมชนจึงแสดงให้เห็นถึงความจำเป็นที่ประชาชนจะต้องพึ่งวัดหรือพระพุทธศาสนาอยู่ตลอดเวลาไม่ว่าจะเป็นประเพณีการบวชเรียนประเพณีการทำความเคารพกราบไหว้สมาชิกครอบครัวนอกจากจะแสดงให้เห็นถึงความเลื่อมใสศรัทธาแล้วยังแสดงให้เห็นความเป็นอันหนึ่งอันเดียวระหว่างฝ่ายภิกษุสงฆ์และฝ่ายฆราวาสวัดจึงมีความสำคัญต่อคนไทยตั้งแต่สมัยโบราณยาวนานมาจนถึงปัจจุบันวัดยังเป็นศูนย์รวมของคนท้องถิ่นเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาสืบทอดกันมายาวนานรวมถึงการดำรงชีวิตประจำวันในชุมชนประชาชนความเป็นอยู่เนื่องด้วยวัดหรือพระพุทธศาสนาวัดจึงมีความสัมพันธ์กับประชาชนหรือชุมชนสามารถจึงนับได้ว่าวัดมีความตั้งแต่เกิดจนตายซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นตัวบ่งชี้แสดงให้เห็นได้ถึงหน้าที่สำคัญของวัด

เมื่อวัดมีความสำคัญดังที่กล่าวมาแล้วการบริหารกิจการของวัดหรือการบริหารกิจการของคณะสงฆ์จึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งแต่ด้วยในปัจจุบันการบริหารกิจการของวัดหรือการบริหารกิจการของคณะสงฆ์ยังมีปัญหาในการบริหารโดยเฉพาะการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในเขตจังหวัดสมุทรสาครนั้นยังเกิดปัญหาด้านการปกครองการก่อสร้างและการสื่อสารที่ยังไม่ทั่วถึง บางครั้งยังมีการดำเนินงานที่ล่าช้าในการจัดกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนาทั้งในแต่ละวัดยังมีการประชาสัมพันธ์ไม่ทั่วถึง สถานที่ของวัดยังจัดการที่ไม่เรียบร้อยไม่เป็น

สัดส่วนและที่เห็นได้ชัดคือขาดการมีส่วนร่วมในการทำงานไม่มีความกระตือรือร้นในการทำงานของคณะสงฆ์ การร่วมกิจกรรมของสงฆ์ที่ควรปฏิบัติยังขาดตกบกพร่องรวมถึงการบริหารคณะสงฆ์ ผู้นำคณะสงฆ์บางรูปไม่เป็นแบบอย่างที่เหมาะสมเท่าที่ควรจะเป็นการบริหารตามภารกิจของสงฆ์ในแต่ยังขาดตกบกพร่องมีการละเลยในการปกครองบางครั้งผู้บริหารไม่ให้การดูแลเอาใจใส่ดูแลพระภิกษุสามเณรที่ได้อุปสมบทหรือมาอยู่อาศัยภายในวัดภายใต้การดูแลทำให้เกิดการดูแลปกครองไม่ทั่วถึงซึ่งส่งผลกระทบอย่างร้ายแรงแก่พระพุทธศาสนาโดยตรงและโดยทางอ้อม ผู้วิจัยจึงมีความต้องการที่จะศึกษาการพัฒนาประสิทธิผลของการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในเขตจังหวัดสมุทรสาครโดยให้เกิดการสอดคล้องกับพระพุทธศาสนาที่ต้องก้าวไปสู่ยุคโลกาภิวัตน์ที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาอย่างรวดเร็วและไม่หยุดนิ่งเป็นเหตุให้คณะสงฆ์ต้องมีการบริหารกิจการคณะสงฆ์ที่มีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผลมากกว่าที่เคยเป็นมาในอดีต

ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์พระสังฆาธิการโดยเฉพาะเจ้าอาวาสมีภารกิจที่เป็นหน้าที่ต้องรับผิดชอบการบริหารจัดการวัดในทุกๆ ด้าน โดยให้พระภิกษุสามเณรในวัดทุกรูปได้ร่วมกันรับผิดชอบในการปฏิบัติหน้าที่อย่างเต็มความสามารถและการปฏิบัติหน้าที่ต้องก่อให้เกิดประสิทธิผลสูงสุด ซึ่งสอดคล้องกับกรมการศาสนาได้กล่าวไว้ว่าการบริหารวัดที่ดี คือการปกครองการบังคับบัญชากำกับดูแลการให้คำแนะนำให้การสั่งสอนภิกษุสามเณร และชี้แนะหลักธรรมแก่ฆราวาส ผู้อยู่ในวัดให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย ให้อยู่ในศีลธรรมอันดี และดำเนินกิจกรรมด้วยการปฏิบัติหน้าที่ต่างๆ ภายในวัดให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดีอย่างมีประสิทธิภาพและได้ประสิทธิผลสูงสุด ในที่นี้เจ้าอาวาสจึงมีภารกิจที่ต้องรับผิดชอบในการบริหารจัดการภารกิจที่มีวัดในทุกๆ ด้าน โดยให้พระภิกษุสามเณรภายในวัดทุกรูปได้ศึกษาหน้าที่ของตนที่ต้องปฏิบัติและปฏิบัติหน้าที่อย่างเต็มความสามารถก่อให้เกิดประสิทธิภาพส่งผลก่อให้เกิดประสิทธิผลสูงสุด แต่ปัญหาที่ก่อให้เกิดการบริหารจัดการที่ขาดประสิทธิภาพที่สำคัญที่สุดคือ ยังมีเจ้าอาวาสจำนวนมากที่ยังขาดความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการวัดอย่างมีประสิทธิภาพขาดศักยภาพในการพัฒนาวัด ไม่มีความรู้ที่เพียงพอในการให้การแนะนำสั่งสอนประชาชนที่มากไปกว่านั้นเจ้าอาวาสจำนวนมากยังปล่อยปละละเลยในการดูแลพระภิกษุสามเณร ในการปกครองให้ประพฤติปฏิบัติดีปฏิบัติชอบตามพระธรรมวินัยละเลยการดูแลรับผิดชอบเอาใจใส่ในพระภิกษุสามเณรให้ประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมวินัยโดยปกครองแบบปล่อยไปตามยถากรรม ไม่มีการสนับสนุนด้านการศึกษาไม่ให้ความสำคัญไม่อบรมสั่งสอนด้านพระธรรมวินัย จึงขาดประสิทธิภาพในปฏิบัติส่งผลส่งผลให้ขาดประสิทธิผลการบริหารจัดการวัดในแนวทางที่ถูกต้องเหมาะสมของการเป็นสมณะสาธุที่ดี ดังนั้นเจ้าอาวาสจึงมีหน้าที่สำคัญในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ (พระราชบัญญัติคณะสงฆ์, 2505, หน้า 9 – 10) ตามมาตรา 37 และมาตรา 38

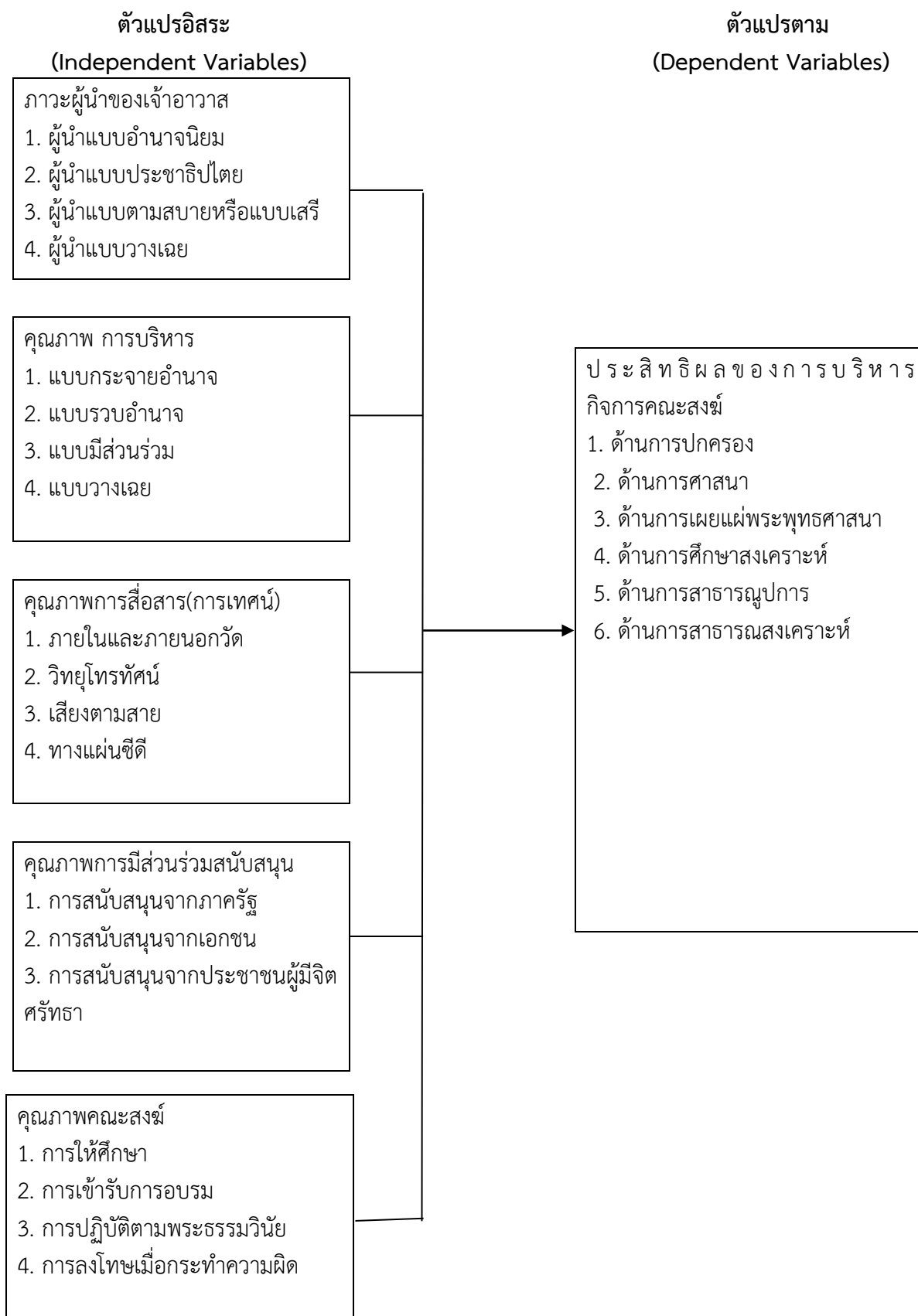
จากเหตุผลเบื้องต้นผู้ศึกษาในฐานะเป็นเจ้าอาวาสซึ่งเป็นพระภิกษุรูปหนึ่งที่มีหน้าที่ในการบริหารงาน 6 ด้านในเขตจังหวัดสมุทรสาคร จึงมีความต้องการวิจัยเรื่องประสิทธิผลของการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในเขตจังหวัดสมุทรสาครว่ามีการบริหารกิจการคณะสงฆ์ที่มีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผลครบถ้วนทั้ง 6 ด้านหรือไม่ เพื่อนำผลการวิจัยไปเผยแพร่ให้พระสงฆ์ระดับผู้บริหารและประชาชนทั่วไปได้ศึกษารับรู้การบริหารกิจการคณะสงฆ์วัดในเขตจังหวัดสมุทรสาครรวมถึงยังสามารถนำผลการวิจัยที่ได้ไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาและปรับปรุงประสิทธิผลในการบริหารกิจการของคณะสงฆ์ของวัดในเขตจังหวัดสมุทรสาครอีกทั้งเพื่อนำผลการวิจัยในครั้งนี้ไปใช้เป็นแนวทางและข้อเสนอแนะในการพัฒนาการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในเขตจังหวัดสมุทรสาครให้มีประสิทธิภาพและก่อให้เกิดประสิทธิผลต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประสิทธิผลของการบริหารกิจการคณะสงฆ์ กรณีศึกษาวัดในเขตจังหวัดสมุทรสาคร
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของการบริหารกิจการคณะสงฆ์

3. เพื่อศึกษาวิจัยแนวทางในการพัฒนาการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของวัดในเขตจังหวัดสมุทรสาคร ให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

3. กรอบแนวคิดในการวิจัย

4. วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ พระสังฆาธิการในเขต จังหวัดสมุทรสาคร จำนวน 385 รูป ซึ่งผู้วิจัยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของคอกแรน (CoChran,1977) ใช้ได้ในกรณีที่ไม่ทราบขนาดของประชากรที่แน่นอนแต่ทราบว่ามีความจำนวนมากและต้องการประมาณค่าสัดส่วนของประชากรกำหนดวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ (Accident Sampling)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ลักษณะเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น มีลักษณะดังนี้

ตอนที่ 1 สอบถามเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Checklist)

ตอนที่ 2 สอบถามเกี่ยวกับการพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารคณะสงฆ์เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่าของลิเคอร์ท สเกล (Likert Scale)

ตอนที่ 3 สอบถามเกี่ยวกับประสิทธิผลของการบริหารกิจการคณะสงฆ์เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่าของลิเคอร์ท สเกล (Likert Scale) แต่ละข้อมีความหมาย ดังนี้

1) มาตรฐานประมาณค่า (Rating Scale) ความรู้ในองค์ประกอบการพัฒนาประสิทธิภาพการบริหาร

2) มาตรฐานประมาณค่า (Rating Scale) ประสิทธิภาพของการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของวัดในเขต จังหวัดสมุทรสาคร

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้แบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ พระสังฆาธิการ คือ เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส ในเขตจังหวัดสมุทรสาครจำนวน 385 รูป ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติ ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าที (T-Test) และการทดสอบค่าเอฟ (F-Test) ด้วยวิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนสองทาง ด้วยวิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางสองทาง (Two Way ANOVA) และการหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรการพัฒนาประสิทธิผลการบริหาร ได้แก่ ด้านภาวะผู้นำของเจ้าอาวาส ด้านการบริหารของเจ้าอาวาส ด้านการสื่อสาร (การเทศน์) ด้านการสนับสนุนจากชุมชนและด้านคุณภาพคณะสงฆ์ กับตัวแปรตาม ได้แก่ ประสิทธิภาพของการบริหารกิจการคณะสงฆ์ โดยทำการทดสอบวิเคราะห์ด้วยสถิติ Multiple Regression Analysis กำหนดค่านัยสำคัญทางสถิติไว้ที่ระดับ 0.05

5. ผลการวิจัย

1. คำถามการวิจัยข้อที่ 1 ประสิทธิภาพของการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์ อยู่ในระดับใด

ผลการศึกษา พบว่า ประสิทธิภาพโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ประสิทธิภาพของการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน ได้แก่ ด้านงานการปกครอง ด้านงานศาสนศึกษา ด้านงานศึกษาสงเคราะห์ ด้านงานเผยแผ่ศาสนาธรรม พบว่า อยู่ในระดับมาก ด้านงานสาธารณูปการและด้านงานสาธารณสงเคราะห์

2. คำถามการวิจัยข้อที่ 2 ปัจจัยใดที่มีผลต่อประสิทธิภาพของการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์ ผู้วิจัยขอแนะนำเสนอผลการศึกษา ดังนี้

2.1 ปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิผลของการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์ ด้านงานการปกครอง ได้แก่ ปัจจัยภาวะผู้นำของเจ้าอาวาส มากที่สุด รองลงมา คือ ปัจจัยคุณภาพการบริหารและปัจจัยการมีส่วนร่วมการสนับสนุนตามลำดับ ดังนั้น สามารถแสดงสมการ ได้ดังนี้

$$\text{สมการพยากรณ์ } \hat{Y} = 0.803X_1 + 0.245X_2 + 0.255X_3$$

$$\text{ค่า R Square} = 0.791$$

2.2 ปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิผลของการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์ ด้านงานศาสนศึกษา ได้แก่ ปัจจัยภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสมากที่สุด รองลงมา คือ ปัจจัยคุณภาพการบริหารและปัจจัยการมีส่วนร่วมการสนับสนุนตามลำดับ ดังนั้น สามารถแสดงสมการ ได้ดังนี้

$$\text{สมการพยากรณ์ } \hat{Y} = 0.802X_1 + 0.244X_2 + 0.254X_3$$

$$\text{ค่า R Square} = 0.785$$

2.3 ปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิผลของการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์ ด้านงานศึกษาสงเคราะห์ ได้แก่ ปัจจัยภาวะผู้นำของเจ้าอาวาส มากที่สุด รองลงมา คือ ปัจจัยคุณภาพการบริหารและปัจจัยการมีส่วนร่วมการสนับสนุน ตามลำดับ ดังนั้น สามารถแสดงสมการได้ดังนี้

$$\text{สมการพยากรณ์ } \hat{Y} = 0.801X_1 + 0.243X_2 + 0.253X_3$$

$$\text{ค่า R Square} = 0.783$$

2.4 ปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิผลของการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์ ด้านงานเผยแผ่ศาสนาธรรม ได้แก่ ปัจจัยภาวะผู้นำของเจ้าอาวาส มากที่สุด รองลงมา คือ ปัจจัยคุณภาพการบริหารและปัจจัยการมีส่วนร่วมการสนับสนุน ตามลำดับ ดังนั้น สามารถแสดงสมการ ได้ดังนี้

$$\text{สมการพยากรณ์ } \hat{Y} = 0.800X_1 + 0.242X_2 + 0.252X_3$$

$$\text{ค่า R Square} = 0.779$$

2.5 ปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิผลของการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์ ด้านงานสาธารณูปการ ได้แก่ ปัจจัยภาวะผู้นำของเจ้าอาวาส มากที่สุด รองลงมา คือ ปัจจัยคุณภาพการบริหารและปัจจัยการมีส่วนร่วมการสนับสนุน ตามลำดับ ดังนั้น สามารถแสดงสมการ ได้ดังนี้

$$\text{สมการพยากรณ์ } \hat{Y} = 0.799X_1 + 0.241X_2 + 0.251X_3$$

$$\text{ค่า R Square} = 0.772$$

2.6 ปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิผลของการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์ ด้านงานสาธารณสงเคราะห์ ได้แก่ ปัจจัยภาวะผู้นำของเจ้าอาวาส มากที่สุด รองลงมา คือ ปัจจัยคุณภาพการบริหารและปัจจัยการมีส่วนร่วมการสนับสนุน ตามลำดับ ดังนั้น สามารถแสดงสมการได้ดังนี้

$$\text{สมการพยากรณ์ } \hat{Y} = 0.798X_1 + 0.240X_2 + 0.250X_3$$

$$\text{ค่า R Square} = 0.765$$

2.7 ปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิผลของการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์โดยภาพรวม ได้แก่ ปัจจัยภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสมากที่สุด รองลงมา คือ ปัจจัยคุณภาพการบริหารและอันดับสุดท้าย คือ ปัจจัยการมีส่วนร่วมการสนับสนุน ตามลำดับ สามารถแสดงสมการได้ดังนี้

$$\text{สมการพยากรณ์ } \hat{Y} = 0.429X_1 + 0.421X_2 + 0.418X_3$$

$$\text{ค่า R Square} = 0.761$$

7. อภิปรายผล

1. ผลการวิจัย พบว่า ปัจจัยภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสมีผลต่อประสิทธิผลของการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์โดยภาพรวม เพราะเหตุว่า เจ้าอาวาสเป็นผู้รับผิดชอบและมีอำนาจสูงสุดในการดำเนินการการ

บริหารจัดการองค์กรภายในวัดรวมทั้งเป็นผู้ควบคุมกิจกรรมต่างๆ ให้บรรลุเป้าประสงค์ ซึ่งจะต้องมีคุณสมบัติของความเป็นผู้นำที่ดีต้องยึดหลักธรรมอันเป็นคุณธรรม เพื่อนำพาหมู่คณะและสังคมไปสู่ความสงบสุขตามหลักการทางพระพุทธศาสนา ผู้นำหรือภาวะผู้นำยังเป็นปัจจัยที่สำคัญในการส่งเสริมสร้างให้ผู้บริหารในระดับต่าง ๆ ในฐานะหัวหน้างานสามารถควบคุมให้ผู้ใต้บังคับบัญชาปฏิบัติงานเป็นไปตามเป้าหมาย นโยบาย แผนงาน หรือความต้องการของหัวหน้างาน ดังนั้น องค์การทุกองค์การจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการศึกษาเกี่ยวกับภาวะผู้นำ เพื่อที่จะนำองค์การให้บรรลุวัตถุประสงค์ และนำไปสู่ความสำเร็จตามนโยบายขององค์การ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ เทียน ทองแก้ว (2551, หน้า 23) ที่ว่า ความเป็นผู้นำเป็นหน้าที่หนึ่งในหลายๆ หน้าที่ของผู้บริหาร ผู้นำกับผู้บริหารจึงแตกต่างกันกล่าวคือ ผู้บริหารเป็นตำแหน่งที่กำหนดขึ้นในองค์การ มีอำนาจโดยตำแหน่งและได้รับความคาดหวังในหน้าที่เฉพาะเจาะจง จะมุ่งเน้นที่การควบคุม การตัดสินใจ และผู้บริหารจะต้องมีลักษณะของผู้นำ (leadership) ไม่ว่าจะอยู่ในระดับใดก็ตาม ส่วนผู้นำจะไม่ได้รับมอบอำนาจทางสายงานแต่มีอำนาจโดยวิธีอื่น มีบทบาทที่กว้างกว่าบทบาทผู้บริหาร ดังนั้น ภาวะผู้นำจึงเป็นปัจจัยสำคัญต่อการบริหารหรือต่อตัวผู้บริหาร เพราะภาวะผู้นำจะเป็นเครื่องชี้ให้เห็นความสำเร็จของหน่วยงาน งานจะดำเนินไปด้วยดีและบรรลุวัตถุประสงค์ย่อมขึ้นอยู่กับทักษะและศิลป์ในการบริหารงานของผู้นำ ซึ่งทักษะและศิลป์ที่ใช้ในการบริหารงาน คือ ภาวะผู้นำ และสมศักดิ์ ขาวลาภ (2544, หน้า 13) กล่าวว่า ผู้นำ (leader) กับภาวะผู้นำ (leadership) เป็นการมองคนละด้าน คำว่า ผู้นำ มองเน้นที่ตัวบุคคล ส่วนคำว่า ภาวะผู้นำ มองเน้นที่คุณลักษณะในตัวบุคคล เราสามารถให้คำนิยามของคำว่า ผู้นำ ได้ โดยอาศัยหลัก 3 ประการ คือ ผู้นำ คือ บุคคลใดบุคคลหนึ่งในกลุ่มคนหลาย ๆ คนที่มีอำนาจอิทธิพลหรือความสามารถในการจูงใจคนให้ปฏิบัติตามความคิดเห็น ความต้องการ หรือคำสั่งของเขาได้ ผู้นำมีอิทธิพลเหนือการปฏิบัติตนหรือพฤติกรรมของผู้อื่น คำว่า ผู้อื่นในที่นี้ไม่ได้ หมายความว่า ผู้อื่น ทุกคน ในกลุ่มคนที่ผู้นำคนนั้นมีส่วนร่วม เพราะภาวะผู้นำมิได้เกิดขึ้นโดยอาศัยหลักการทั้งหมดหรือไม่ก็ไม่มีเลย แต่ภาวะผู้นำเกี่ยวกับความเป็นผู้นำมากหรือน้อยเพียงใดมากกว่าปริมาณคนที่เขานำ คือ อยู่ที่ความมากน้อยของอำนาจ อิทธิพลหรือความสามารถในการจูงใจคน นอกจากนี้ ผู้นำเป็นบุคคลที่มีอำนาจเหนือในการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (interpersonal relation) ภาวะผู้นำเป็นกระบวนการ 2 ทาง (two-way process) คือ ผู้นำมีอิทธิพลเหนือผู้ตามและในทำนองเดียวกัน บางคราวผู้ตามก็มีอิทธิพลเหนือผู้นำ ความเป็นผู้นำหรือภาวะผู้นำจึงเป็นผลรวมของเจตคติของสมาชิกในกลุ่มคนนั่นเอง งานวิจัยหลายเรื่องยืนยันว่าผู้นำของกลุ่มคนที่มีเจตคตินิยมอำนาจนิยมมักเป็นอำนาจนิยมด้วย ส่วนผู้นำของกลุ่มคนที่มีเจตคตินิยมประชาธิปไตยก็มักเป็นคนที่มีความเป็นประชาธิปไตยด้วยและผู้นำแตกต่างจากหัวหน้าหรือผู้บริหารคน 2 คนนี้อาจจะเป็นคน ๆ เดียวกันได้ แต่ไม่จำเป็นเสมอไป หัวหน้า หรือผู้บริหารหลายคนมีอำนาจหน้าที่โดยตำแหน่ง แต่อาจไม่ใช่ผู้นำ ที่แท้จริงของกลุ่ม ผู้นำที่แท้จริงอาจเป็นคนอื่นซึ่งไม่ใช่หัวหน้าหรือผู้บริหารแต่เขามีอำนาจ มีอิทธิพลและมีความสามารถในการจูงใจคนให้ประพฤติหรือปฏิบัติตามความคิดเห็นความต้องการหรือคำสั่งของเขาได้ทั้ง ๆ ที่เขาไม่มีอำนาจหน้าที่โดยตำแหน่งใด ๆ ทั้งสิ้น นอกจากนี้ผลการวิจัยยังสอดคล้องกับงานวิจัยของสิริพงษ์ ปานจันทร์ (2554, หน้า 345) ได้วิจัยเรื่อง ประสิทธิภาพในการบริหารงานของเทศบาลตำบลในจังหวัดสมุทรสาคร ผลจากการวิจัย พบว่า ทั้งประชาชน และพนักงานของเทศบาลตำบล มีความเห็นตรงกันว่าการบริหารงานของเทศบาลตำบล ในการให้บริการสาธารณะด้านงานส่งเสริมคุณภาพชีวิตมีประสิทธิภาพมากที่สุด และด้านศิลปะ วัฒนธรรม จารีตประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่นมีประสิทธิภาพ น้อยที่สุด ส่วนตัวชี้วัดประสิทธิภาพในการบริหารงานที่ได้ค่าเฉลี่ยสูงสุดของภารกิจแต่ละด้าน จะมีความแตกต่างกันไปตามภารกิจ แต่เกือบทุกภารกิจทั้งประชาชน และพนักงานของเทศบาลตำบลมีความเห็นสอดคล้องกันว่า ตัวชี้วัดประสิทธิภาพในการบริหารงานด้านประสิทธิภาพมีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด และปัจจัยแวดล้อมทางการบริหารจัดการภายในองค์การที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการบริหารงานมากที่สุดคือ ภาวะผู้นำ (อำนาจ

นิยมแบบมีศิลป์) รองลงมา คือ ทรัพยากรทางการบริหารจัดการ (งบประมาณ) นโยบายขององค์การ (ชั้นการออกแบบแผนงาน) วัฒนธรรมองค์การ (การทำงานเป็นทีม และการปรึกษาหารือ) สมรรถนะ/ความสามารถขององค์การ (การตอบสนองความต้องการของประชาชน) เทคโนโลยีขององค์การ (แบบร่วมกันทำงาน) และโครงสร้างองค์การ (แบบโครงการ) ส่งผลต่อประสิทธิผลในการบริหารงาน น้อยที่สุด ส่วนปัจจัยแวดล้อมทางการบริหารจัดการภายนอกองค์การ พบว่า สภาพแวดล้อมทั่วไปด้านการเมืองและสภาพแวดล้อมเฉพาะด้านผู้สนับสนุนหรือผู้ส่งมอบปัจจัยการผลิตแก่องค์การ ส่งผลต่อประสิทธิผลในการบริหารงานมากที่สุด สำหรับการวิเคราะห์แบบถดถอยพหุคูณ พบว่า มีปัจจัยเพียง 5 ปัจจัยเท่านั้น ที่สามารถทำนายความเป็นไปได้ที่มีผลต่อประสิทธิผลในการบริหารงานของเทศบาลตำบลในจังหวัดสมุทรสาครได้มากที่สุด ซึ่งได้แก่ ปัจจัยด้านภาวะผู้นำ ด้านทรัพยากรทางการบริหารจัดการ ด้านการเมือง และด้านผู้สนับสนุนหรือผู้ส่งมอบปัจจัยการผลิตแก่องค์การ

2. ผลการวิจัย พบว่า ปัจจัยคุณภาพการบริหารมีผลต่อประสิทธิผลของการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์โดยภาพรวม เพราะเหตุว่า เจ้าอาวาสเป็นผู้ที่รับผิดชอบภารกิจต่างๆ ภายในวัด โดยไม่สามารถดำเนินการลำพังได้ จำต้องอาศัยบุคคลอื่นร่วมกันทำงานเพื่อให้งานบรรลุเป้าประสงค์ ดังนั้น เจ้าอาวาสจะต้องเป็นผู้ที่บริหารคน และอาศัยกลุ่มคนที่ร่วมกันทำงานเพื่อบรรลุเป้าหมาย เจ้าอาวาสจะต้องรับผิดชอบให้สำเร็จโดยอาศัยความร่วมมือของบุคคลอื่น มิฉะนั้นจะทำงานไม่สำเร็จ แสดงให้เห็นว่า ผู้บริหารที่ประสบความสำเร็จจะต้องมีความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่ดี มีความเป็นผู้นำและสามารถทำงานเป็นทีมได้ มีความสามารถในการปรับเปลี่ยนให้เข้ากับสภาพแวดล้อมได้ หากมีการเปลี่ยนแปลงในทุกสถานการณ์ และมีความสามารถทำให้งานบรรลุเป้าหมายได้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ เสนาะ ตียาว (2544, หน้า 2) ที่ได้นำเสนอหลักสำคัญของการบริหาร มีลักษณะ คือ 1) การบริหารเป็นการทำงานกับคน และโดยอาศัยคน หมายความว่า การบริหารเป็นกระบวนการทางสังคม คือ อาศัยกลุ่มคนที่ร่วมกันทำงานเพื่อบรรลุเป้าหมายขององค์การ ผู้บริหารจะต้องรับผิดชอบให้สำเร็จโดยอาศัยความร่วมมือของบุคคลอื่น มิฉะนั้นจะทำงานไม่สำเร็จ สาเหตุสำคัญของการบริหารในข้อนี้แสดงให้เห็นว่า ผู้บริหารที่ประสบความสำเร็จจะต้องมีสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ คือ มีความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่ดี มีความเป็นผู้นำและสามารถทำงานเป็นทีมได้ มีความสามารถในการปรับเปลี่ยนให้เข้ากับสภาพแวดล้อมได้หากมีการเปลี่ยนแปลงในทุกสถานการณ์และมีความสามารถทำให้งานบรรลุเป้าหมายได้ 2) การบริหารทำให้งานบรรลุเป้าหมายขององค์การเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ขององค์การ ต้องอาศัยความร่วมมือกันของคนทุกคนจึงจะทำให้สำเร็จลงได้ เป้าหมายเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้บริหารจะต้องทำให้บรรลุได้นั้นจะต้องมีลักษณะสำคัญ 3 ประการ คือ ประการแรก เป้าหมายต้องสูงแล้วสามารถทำให้สำเร็จ เป้าหมายสูงเกินไปทำให้สำเร็จไม่ได้ เป้าหมายที่ต่ำเกินไปก็ไม่ท้าทายไม่มีคุณค่า ประการที่สอง การจะไปถึงเป้าหมายจะต้องมีระบบงานที่ดีมีแผนงานที่มีประสิทธิภาพ ประการสุดท้าย จะต้องระบุเวลาหรือกำหนดเวลาที่จะทำให้บรรลุเป้าหมายนั้น 3) การบริหารเป็นการสมดุลระหว่างประสิทธิผลและประสิทธิภาพ คำว่า ประสิทธิภาพ หมายความว่า ทำงานบรรลุผลสำเร็จตามที่กำหนดส่วนนำว่า ประสิทธิภาพ หมายความว่า ทำงานโดยใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดหรือเสียค่าใช้จ่ายต่ำสุด การทำงานให้สำเร็จอย่างเดียวไม่พอ แต่จะต้องคำนึงถึงค่าใช้จ่ายที่ประหยัดอีกด้วย การทำให้ได้ทั้งสองอย่าง คือ งานบรรลุผลตามที่ต้องการ และการใช้ทรัพยากรต่ำสุดจึงเป็นความสมดุลระหว่างประสิทธิภาพและประสิทธิผล 4) การบริหารเป็นการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุดเป็นที่รู้กันโดยทั่วไปว่าเราอาศัยในโลกที่มีทรัพยากรจำกัดการใช้ทรัพยากรต่างๆ จึงต้องตระหนักสองข้อใหญ่ๆ คือเมื่อใช้ทรัพยากรใดไปแล้วทรัพยากรนั้นจะหมดสิ้นไปไม่สามารถกลับคืนมาใหม่ได้และจะต้องเลือกใช้ทรัพยากรให้เหมาะสมอย่าให้เกิดสิ้นเปลืองโดยเปล่าประโยชน์ ดังนั้น การบริหารกับเศรษฐศาสตร์จึงมีความสมดุลกันเสมอ

3. ผลการวิจัย พบว่า ปัจจัยการมีส่วนร่วมการสนับสนุน มีผลต่อประสิทธิผลของการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์โดยภาพรวม เพราะเหตุว่า เจ้าอาวาสมีบทบาทในการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมจากภาครัฐ เอกชนและประชาชนผู้มีจิตศรัทธา เพื่อทำให้เกิดการระดมความร่วมมือสนับสนุนกิจกรรมต่าง ๆ ของวัด โดยการสนับสนุนจากภาครัฐเป็นการได้รับการสนับสนุนทางด้านระบบกฎหมายสนับสนุนด้านทุนทรัพย์การก่อสร้างถาวรวัตถุ ช่วยดำรงรักษาในการสืบทอดธรรมสนับสนุนผู้เผยแผ่ธรรมผู้ดำรงไว้ซึ่งธรรมและการเผยแผ่เพื่อสืบทอด สืบทอดธรรมให้ดำรงอยู่ในโลก สำหรับการสนับสนุนจากภาคเอกชนนั้น เจ้าอาวาสเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญ ที่จะจูงใจให้ภาคเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมกับภาครัฐ เพื่อนำทรัพยากรและความรู้ความชำนาญมาใช้ประโยชน์อย่างเต็มที่ และภาครัฐเองจะเตรียมความพร้อมตัวเองอย่างไร ทั้งในแง่ความรู้ ความเข้าใจ ในด้านการเงินและการบริหารจัดการความร่วมมือที่มีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ ความสำเร็จของความร่วมมือภาครัฐและเอกชนยังขึ้นอยู่กับปัจจัยอื่น ๆ เช่น ความมีประสิทธิภาพในแง่ของกฎหมายที่มีความชัดเจน และเป็นธรรมชาติความพร้อมและบทบาทของสถาบันที่เกี่ยวข้อง การติดต่อสื่อสารที่รวดเร็ว และโปร่งใส ความเป็นไปได้ของโครงการ และการสนับสนุนทางการเมืองของภาคประชาชน ความรับผิดชอบต่อสังคมของภาคเอกชนในการสร้างความคุ้มค่า และบริการคุณภาพอย่างเสมอภาค และการเปิดโอกาสอย่างเท่าเทียมกันในการแข่งขันทั้งระหว่างภาครัฐกับภาคเอกชน หรือในระหว่างภาคเอกชนด้วยกันเอง ส่วนการสนับสนุนจากผู้มีจิตศรัทธาหมายถึง ความศรัทธาในการสนับสนุนทุนทรัพย์เพื่อสร้างถาวรวัตถุในการจัดโครงการบรรพชาอุปสมบทพระภิกษุ สามเณร ภาคฤดูร้อน บวชชีพราหมณ์ รวมทั้งเครื่องใช้ที่มีความจำเป็นแก่สงฆ์ เป็นต้น ทั้งนี้ พระธรรมปิฎก (พระพรหมคุณาภรณ์ ป.อ. ปยุตโต (2537, หน้า 12-15) ได้กล่าวถึง สาเหตุที่รัฐจะต้องมีความสัมพันธ์กับพระพุทธศาสนา คือ 1) เป็นหน้าที่เกี่ยวกับธรรม หรือหน้าที่ต่อธรรม คือ รัฐโดยเฉพาะผู้ปกครองที่ดี ต้องเป็นผู้ไฝ่ธรรม แสวงหาธรรมและเป็นผู้เชิดชูธรรม พระสงฆ์หรือทางฝ่ายศาสนานั้นเป็นผู้ดำรงไว้ซึ่งธรรมเป็นผู้เผยแผ่สืบทอดธรรมให้ดำรงอยู่ในโลก ในสังคม เพราะฉะนั้น รัฐทำหน้าที่ในการที่จะช่วยผู้ดำรงรักษาสืบทอดธรรมเผยแผ่ธรรมการทำเช่นนี้ได้ชื่อว่ารัฐได้เชิดชูธรรมด้วย 2) เป็นหน้าที่ในฐานะผู้ปกครองหรือรัฐเป็นตัวแทนของประชาชน ควรจะแสดงน้ำใจตอบแทนต่อทางฝ่ายสงฆ์หรือทางฝ่ายศาสนา นอกจากนี้ สมบูรณ์ สุขสำราญ (2549, หน้า 275) ได้อธิบายไว้ว่า ลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันสงฆ์กับรัฐแม้ว่าในทางสัญลักษณ์ สถาบันทางศาสนาจะเป็นผู้นำทางวิญญาณ และผู้กุมอำนาจรัฐ (ไม่ว่าจะเป็นแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ประชาธิปไตย หรือ อำนาจอธิปไตย) จะได้รับความชอบธรรมในอำนาจปกครองในฐานะผู้ทำนุบำรุง และคุ้มครองพระศาสนา แม้ในความสัมพันธ์เชิงอำนาจนั้น สถาบันพุทธศาสนาเป็นส่วนที่อยู่ภายใต้การควบคุมของอำนาจการเมืองตลอดมา

4. จากข้อค้นพบดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า วัดเป็นองค์กรแบบพิเศษ คือ วัดยังมีการบริหารงานแบบดั้งเดิมหรือเป็นการบริหารงานแบบระบบปิด โดยมีเจ้าอาวาสเป็นศูนย์กลางที่สำคัญในการบริหาร โดยการรวมอำนาจในการสั่งการและตัดสินใจไว้ที่บุคคลเพียงคนเดียวทำให้การสั่งการ นโยบายต่าง ๆ เป็นไปในทิศทางเดียวกันและบุคลากรเกิดความชำนาญเฉพาะด้านการประสานงานเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ซึ่งสอดคล้องกับจักรพันธ์ วงษ์บุญธรรม (2541, หน้า 47) ที่ว่าหลักการรวมอำนาจ (Centralization) เป็นการรวมอำนาจการปกครอง อำนาจหน้าที่ (Authority) ลักษณะได้ให้การรวมอำนาจการปกครอง อำนาจหน้าที่ (Authority) ในการตัดสินใจวินิจฉัยสั่งการไว้ที่รัฐส่วนกลาง อันได้แก่ กระทรวง ทบวง กรม เป็นผู้ดำเนินการปกครองและจัดทำบริการสาธารณะ มีการจัดระเบียบการปกครองที่กำหนดให้หน่วยการปกครองในรัฐมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดหลักการรวมอำนาจมีการรวมอำนาจในการบังคับหน่วยการปกครองต่างๆไว้ที่ส่วนกลางมีการรวมอำนาจในการวินิจฉัยสั่งการไว้ที่ส่วนกลาง หรือการสงวนอำนาจวินิจฉัยสั่งการขั้นสุดท้ายในการอนุมัติ ระวัง หรือแก้ไข เพิกถอนการกระทำต่างๆไว้ที่หน่วยงานบริหารราชการส่วนกลางการปกครองเป็นไปตามลำดับชั้น

ระเบียบการบริหารราชการแผ่นดินรวมทั้งการบริหารงานบุคคลยังขึ้นอยู่กับส่วนกลางทั้งในด้านการบังคับบัญชา การสรรหา การบรรจุ การแต่งตั้งและ เอ็ดวิน บี. ฟลิปโป (Edwin B. Flippo) ได้กล่าวว่า การบริหารงานแบบรวบอำนาจ เรียกว่า ผู้นำแบบอำนาจนิยม หรือแบบอัตตาธิปไตยนั้นผู้นำจะตัดสินใจกำหนดนโยบาย และวางแผนปฏิบัติงานด้วยตนเอง แล้วจึงกำหนดหรือมอบหมายให้กับสมาชิกทำตามแนวทาง และแผนงานที่ตนกำหนดไว้มักไม่สนใจรับฟังความเห็นข้อเสนอแนะจากสมาชิกและผู้ร่วมงานต้องทำตามคำสั่งสุดท้ายงานต้องสำเร็จ ซึ่งแตกต่างจากองค์การโดยทั่วไปเช่นองค์การของระบบราชการตำรวจหรือรัฐวิสาหกิจที่มีการบริหารแบบการกระจายงานไปตามตำแหน่งหรือสายงาน โดยผู้บริหารจะกระจายอำนาจในการตัดสินใจไปยังผู้บริหารทุกระดับ มีอำนาจในการสั่งการ และตัดสินใจได้ภายในขอบเขตที่กำหนดเป็นการช่วยแบ่งเบาภาระของผู้บริหารระดับสูง ช่วยให้การบริหารงานเป็นไปด้วยความรวดเร็วและทันเหตุการณ์ และเป็นการฝึกฝนบุคลากรให้มีความสามารถในการตัดสินใจและความรับผิดชอบ โดย Barber, Benjamin R. (2003) ได้กล่าวว่า การกระจายอำนาจภายใต้หลักการแบ่งอำนาจ (Deconcentration) หมายถึง การแบ่งอำนาจของส่วนกลางไปยังองค์การในระดับรองที่ออกไปทำงานในพื้นที่นอก ศูนย์กลางหรือท้องถิ่น โดยที่องค์การอยู่ภายใต้หลักการแบ่งอำนาจนี้จะมีอิสระตามสมควรในการตัดสินใจต่างๆ ภายในพื้นที่ที่ตนดูแล แต่ทั้งนี้อำนาจการตัดสินใจและการกำหนดนโยบายต่างๆ ยังคงอยู่ที่ส่วนกลาง บางครั้งจึงเรียกการกระจายอำนาจในลักษณะนี้ว่าการกระจายอำนาจทางการบริหาร (Administration Decentralization) หลักการกระจายอำนาจการปกครอง หมายถึง การโอนอำนาจดำเนินกิจการทางปกครอง ซึ่งแต่เดิมอยู่ในอำนาจรัฐส่วนกลางไปให้ชุมชนซึ่งแยกจากรัฐส่วนกลาง และอย่างเป็นอิสระจากรัฐส่วนกลางการกระจายอำนาจทางปกครองสามารถกระทำได้ 2 รูปแบบคือ 1) การกระจายอำนาจตามอาณาเขต คือ การโอนกิจการบริการสาธารณะบางกิจการ ซึ่งมีผลกระทบส่วนได้เสียของท้องถิ่น จากส่วนกลางไปให้ราษฎรส่วนท้องถิ่นนั้นๆ ร่วมกันจัดทำ แยกต่างหากและเป็นอิสระจากส่วนกลาง การกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นเป็นรูปแบบการกระจายอำนาจแบบเก่าแก่และแพร่หลายมากกว่า 2) การกระจายอำนาจตามกิจการ เป็นการโอนกิจการสาธารณะบางประการซึ่ง เดิมอยู่ในความรับผิดชอบของส่วนกลาง โดยโอนจากส่วนกลางไปให้หน่วยงานของรัฐบางหน่วยงาน เพื่อเป็นอิสระจากส่วนกลางด้วยหลักการกระจายอำนาจทางปกครอง เช่น รัฐวิสาหกิจหรือองค์การมหาชน ต้องมีบุคคลกระทำการแทนในนามนิติบุคคล อยู่ภายใต้อำนาจบังคับบัญชาของรัฐวิสาหกิจหรือองค์การมหาชน และมีอิสระทางการคลังแยกต่างหากจากงบประมาณแผ่นดิน

อย่างไรก็ตาม ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าวัดใช้ทฤษฎีการบริหารแบบดั้งเดิมคือการบริหารงานแบบรวบอำนาจ โดยไม่ได้เปลี่ยนไปตามสภาพแวดล้อมหากเป็นเช่นนี้ต่อไปการบริหารของวัดย่อมไม่ก่อให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองและมีประสิทธิภาพ ดังนั้นวัดจึงควรมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงการบริหารเสียใหม่ให้มีการเชื่อมโยงมาใช้ทฤษฎีการบริหารแบบเปิดให้มีการแบ่งงานตามสายงานไปสู่รองเจ้าอาวาสผู้ช่วยเจ้าอาวาสและพระสงฆ์ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานทั้ง 6 ด้าน

8. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. เนื่องจากงานวิจัยนี้ ค้นพบว่า ปัจจัยด้านภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสมีผลต่อประสิทธิภาพของการบริหารกิจการคณะสงฆ์ จึงต้องดำเนินการต่อไปนี้

1) ควรมีการฝึกอบรมเจ้าอาวาสในด้านการบริหารก่อนเข้ารับตำแหน่งเจ้าอาวาส โดยเฉพาะการฝึกอบรมภาวะผู้นำ หลักการบริหารเพื่อให้เจ้าอาวาสมีความพร้อมในการปฏิบัติกิจด้านการเป็นผู้บริหารวัดได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิภาพ

2) ควรมีการกระจายงานไปสู่รองเจ้าอาวาสผู้ช่วยเจ้าอาวาสและมีการกระจายงาน และควรจัดบุคลากรที่มีประสบการณ์มีความรู้ความเข้าใจการฝึกอบรมกิจกรรมงานด้านการบริหารในสถานที่ที่ประสบ

ความสำเร็จในด้านการบริหาร เพื่อเสริมสร้างทักษะ ประสบการณ์ในการบริหารให้กับรองเจ้าอาวาสผู้ช่วยเจ้าอาวาสรวมถึงพระผู้รับผิดชอบตามสายงานการบริหารที่มีในแต่ละแผนกทุกๆด้านเพื่อพัฒนาการบริหารงานเป็นการเตรียมความพร้อมในการเป็นเจ้าอาวาสในอนาคตและสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับวัดที่บริหารอยู่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. เนื่องจากงานวิจัยนี้ ค้นพบว่า ปัจจัยด้านคุณภาพการบริหารมีผลต่อประสิทธิภาพของการบริหารกิจการคณะสงฆ์ จึงต้องดำเนินการโดยจัดการฝึกอบรมในด้านหลักการบริหารแก่เจ้าอาวาสและผู้ช่วยเจ้าอาวาส ตลอดจนผู้เกี่ยวข้องที่เป็นผู้ช่วยเจ้าอาวาสในการบริหารด้านต่าง ๆ ทั้ง 6 ด้าน เพื่อให้รู้แนวทางและวิธีการบริหารกิจการคณะสงฆ์เพื่อให้มีความพร้อมในการปฏิบัติกิจด้านการเป็นผู้บริหารวัดได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

3. เนื่องจากงานวิจัยนี้ ค้นพบว่า การมีส่วนร่วมสนับสนุนมีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ จึงเสนอว่า ควรส่งเสริมให้อุบาสก อุบาสิกา เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการวัดในรูปแบบของคณะกรรมการวัด ตลอดจนวางระบบและออกแบบกลยุทธ์เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมจากภายนอกให้มากขึ้น โดยการจัดกิจกรรมทางศาสนาและขอการสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชน ตลอดจนประชาชนผู้มีจิตศรัทธาในรูปแบบการเข้ามาร่วมเป็นเจ้าภาพในการจัดกิจกรรมดังกล่าวรวมทั้งระดมการสนับสนุนจากภายนอกให้มีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น จะทำให้การบริหารกิจการคณะสงฆ์มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

4. เนื่องจากงานวิจัยนี้ ค้นพบว่า วัดมีการบริหารองค์การระบบปิดจากทฤษฎีแบบดั้งเดิม กล่าวคือ เจ้าอาวาสตัดสินใจกำหนดนโยบายและวางแผนปฏิบัติงานด้วยตนเอง โดยไม่สนใจรับฟังความเห็นข้อเสนอแนะจากผู้ใต้บังคับบัญชาคือผู้ที่ทำหน้าที่ตั้งแต่องค์การเจ้าอาวาสลงไป โดยจะต้องทำตามแผนงานที่เจ้าอาวาสกำหนดไว้ให้สำเร็จลุล่วง ซึ่งการบริหารรูปแบบดังกล่าวจะทำให้ภาระงานการบริหารตกอยู่กับเจ้าอาวาส ส่งผลให้การบริหารงานเป็นไปด้วยความล่าช้า ไม่ทันต่อเหตุการณ์และกำหนดเวลา ตลอดจนผู้ที่ทำหน้าที่ตั้งแต่องค์การเจ้าอาวาสลงไป จะไม่มีโอกาสฝึกฝนการบริหารงาน ทั้งทักษะในด้านการวางแผน การตัดสินใจ การแก้ไขปัญหา และการรับผิดชอบต่อหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย ดังนั้น จึงต้องใช้ทฤษฎีการบริหารกิจการคณะสงฆ์แบบระบบเปิด เพื่อให้มีการกระจายงาน กระจายอำนาจและความรับผิดชอบไปสู่รองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาสและพระสงฆ์ที่มีความสามารถเข้ามามีส่วนร่วมบริหารงาน เพื่อให้การบริหารเป็นอิสระ โดยกระจายอำนาจในการตัดสินใจไปยังผู้บริหารทุกระดับ ให้มีอำนาจในการสั่งการ แก้ไขปัญหาและตัดสินใจได้ภายในขอบเขตที่กำหนดเป็นการช่วยแบ่งเบาภาระของเจ้าอาวาส และช่วยให้การบริหารงานเป็นไปด้วยความรวดเร็วและทันเหตุการณ์ ตลอดจนเป็นการฝึกฝนบุคลากรให้มีทักษะในการวางแผน การตัดสินใจ การแก้ไขปัญหาและการรับผิดชอบต่อหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายอีกด้วย

9. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อไป

1. ควรมีการศึกษาประสิทธิภาพของการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของวัดในจังหวัดอื่น ๆ
2. ควรมีการศึกษาประสิทธิภาพของการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของวัดในระดับต่าง ๆ เช่น วัดที่เป็นพระอารามหลวง ชั้น 1 พระอารามหลวง ชั้น 2 ตลอดจนวัด ที่ไม่ได้เป็นพระอารามหลวง
3. ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบประสิทธิภาพของการบริหารกิจการของวัดในศาสนาอื่น เพื่อเปรียบเทียบประสิทธิภาพการบริหารกับวัดในพุทธศาสนา

บรรณานุกรม

- กิตติมา ปรีดีติลล. (2529). การบริหารและเทคนิคการนิเทศการศึกษาเบื้องต้น. กรุงเทพฯ : อักษราพัฒนา.
- กัลยา วานิชย์บัญชา. (2542). การวิเคราะห์สถิติ สถิติสำหรับการบริหารและวิจัย. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เฉลิมชัย เสี่ยงใหญ่. (2551). พระสงฆ์กับภาวะผู้นำ. คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระราชวรมนู (ป.อ. ปยุตโต). (2529). การศึกษาคณะสงฆ์ไทย ปัญหาที่ร่อทางออก. กรุงเทพฯ : มูลนิธิโกมลคีมทอง.
- พระไตรปิฎกภาษาไทย. (2539). ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ทินพันธุ์ นาคะตะ. (2544). พุทธศาสนากับสังคมปัจจุบัน. กรุงเทพฯ : กรุงเทพปริ้นเฮ้า.
- พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงคล). (2545). หลักธรรมสู่ความสำเร็จและสันติสุข. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ธรรมสภา.
- พระธรรมกิตติวงศ์. (ทองดี สุรเตโช ป.ธ.9). (2547). คำวัดที่ชาวพุทธควรรู้. พิมพ์ครั้งที่ 1.
- พระธรรมปริยัติโสภณ. (2548). การบริหารกิจการคณะสงฆ์แนวพุทธ. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.